Биография

Ғанижон Абдураҳмонов

Ғанижон Абдураҳмонов ҳозирги етакчи тилшунос олимлардан бири. У филология фанлари доктори (1960), профессор (1966), Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг мухбир аъзоси (1968). Ғанижон Абдураҳмонов 1925 йилда Фарғона шаҳрида хизматчи оиласида туғилди. У шаҳардаги 1-ўрта мактабни тугатгач, 1942 йилда Улуғбек номидаги Фарғона Давлат педагогика институтининг Тил ва адабиёт факультетига ўқишга киради ва уни 1946 йилда имтиёзли диплом билан тугатади; ўша йили институтда ўқитувчи қилиб қолдирилади. 1950 йилда проф. Улуғ Турсунов раҳбарлигида (Самарқанд Давлат университетида) «Ҳозирги замон ўзбек тилида субстантивация» деган мавзуда кандидатлик диссертациясини ёқлайди. 1956—58 йиллар давомида Фарғона педагогика институтида тил кафедраси мудири, директор муовини, директор вазифасини ўтовчи ва директор вазифаларида ишлаб келди. 1958—67 йилларда ЎзССР ФАнинг А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институтида ўзбек тилини тарихий-қиёсий ўрганиш сектори бошлиғи. 1967 йилдан Улуғбек номидаги Фарғона Давлат педагогика институти ректори лавозимида хизмат қилди. 1971 йилдан бошлаб ЎзССР Олий ва махсус ўрта таълим министри вазифасида ишлаган. Ғанижон Абдураҳмонов ўз педагогик фаолиятини илмий иш билан узвий боғлиқ ҳолда олиб борди. Ҳозирги вақтда Ғанижон Абдураҳмоновнинг қаламига мансуб бўлган ва нашр қилинган ишларнинг рўйхати етмишга яқин бўлиб, уларнинг умумий ҳажми бир юз саксон босма табоқни ташкил қилади. Олим ўзбек тили ва умуман тилшуносликнинг турли соҳалари бўйича қалам юритган. У яратган асарлар орасида фонетика, морфология, синтаксис, тил тарихи, тарихий фонетика, қиёсий грамматика, қадимий ёдгорликлар тилини алоҳида-алоҳида ўрганиш каби проблемаларга бағишланган ишлар, мактаб ва олий ўқув юртлари учун мўлжалланган программа, қўлланма ва дарсликлар борлигини кўрамиз.

Биография

Олимнинг ҳозирги ўзбек тили синтаксиси ва тарихий синтаксис бўйича олиб борган тадқиқотлари айниқса эътиборга лойиқдир: у ўзбек тилида ажратилган гап бўлаклари мавжудлиги ҳақидаги масалани биринчи бўлиб ўртага ташлади ва бу типдаги бўлакларнинг қўлланиш совет даврида янада активлашганлигини, бинобарин, тилнинг стилистик имкониятлари ҳам анчагина кенгайганлигини назарий жиҳатдан асослаб берди; гапларнинг структурасига кўра турларини традиция бўйича иккига эмас, балки амалий ва назарий далиллар асосида учга— содда, мураккаб ва қўшма гапларга бўлди; «Ўзбек адабий тилининг қўшма гап синтаксиси асослари» номли ишида эса қўшма гапнинг ҳали ўрганилмаган ва ўзбек тилшунослигида таърифланмаган янги конструкцияси— боғловчисиз қўшма гаплар ҳақида баҳс юритди ҳамда шундай синтактик конструкциянинг ўзбек тилида мавжудлигини фактлар асосида исботлаб берди. Олим ўзининг шу иши учун 1960 йилда филология фанлари доктори илмий даражасини олишга муяссар бўлди. Ғанижон Абдураҳмонов ўзбек тили тарихини, хусусан, фонетика тарихи, синтактик конструкцияларнинг тарихий ривожи, айрим ёдгорликлар (ўрхун обидалари, «Қутадғу билик», «Девону луғотит турк», «Ўғузнома», «Муҳаббатнома») тилининг синтактик тузилиши каби масалаларни ўрганишга ҳам салмоқли ҳисса қўшган олимдир. Унинг илмий фаолияти ўрта ва олий мактаблар билан ҳам узвий боғланган: у ўрта мактабларнинг юқори синфлари ва олий ўқув юртлари учун пунктуация, синтаксис ва тил тарихи бўйича тузилган қатор қўлланма ва дарсликлар ҳамда программалар автори, А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институти тайёрлаган икки томлик «Ҳозирги ўзбек адабий тили» китоби ҳам Ғ. Абдураҳмоновнинг умумий таҳрири остида чиққан. Ғ. Абдураҳмоновнинг илм соҳасидаги ишлари Ҳукуматимиз томонидан муносиб тақдирланган: у 1968 йил Республика Фанлар академиясининг мухбир аъзоси бўлган.

Асарлари:

1950 Субстантивированные прилагательные в современном узбекском языке. Самарканд.

1953 Ўрта мактаб программалари. Ўзбек тили, V III—X синфлар учун (ҳаммуаллиф), Тошкент.

1954 Ўзбек тилидан қўлланма (ҳаммуаллиф). (Бу қўлланма 1962 йилгача саккиз марта нашр этилган.) Тошкент.

1955 Ажратилган иккинчи даражали бўлаклар. Тошкент.
Бир составли гапнинг типлари ҳақида (илмий конференциядаги доклад тезислари), Фарғона.

1957 Сифатларпинг отлашиши. «Уч. зап. Ферганского госпединститута», IV, Фергана.
Қўшма гап. Сиртдан ўқувчилар учун қўлланма, Тошкент.

1958 Қўшма гап синтаксиси асослари. Тошкент.
Қўшма гаплар билан содда гапларнинг ўзаро фарқланишига доир баъзи бир мулоҳазалар. «Ўзбек тили ва адабиёти масалалари» журнали, 3-сон, Тошкент.

1959 Эргаш гапли қўшма гаплар масаласи. «Ўзбек тили грамматикаси ва пунктуацияси масалалари», тўплам, Тошкент.

1960 Пунктуациядан таблицалар. Тошкент.
Қўшма гапларнинг тарихий тараққиёти ҳақида. «Ўзбек тили ва адабиёти масалалари» журнали, 2-сон, Тошкент.
Қўшма гаплар классификацияси. «Ўзбек тили ва адабиёти масалалари» журнали, 4-сон, Тошкент.
Основы синтаксиса сложного предложения современного узбекского литературного языка. Ташкент.

1963 К вопросу о генезисе фонемы. Журнал «Общественные науки в Узбекистане», № 5, Ташкент.

1964 Қўшма гап синтаксиси: Тошкент.
Ўзбек тилшунослиги ривожланиш йўлида. «Ўзбекистонда ижтимоий фанлар» журнали, 8- ва 9-сонлар, Тошкент.
О периодизации узбекского литературного языка за советский период. Сб. «Вопросы развития литературных языков народов СССР», Алма-Ата.
Ўзбек тилшунослигининг актуал проблемалари. Сб. «Объединенная научная сессия, посвященная 40-летию УзССР и Компартии Узбекистана», Ташкент.

Асарлари:

1965

Ўрхун ёдгорликлари тилида қўшма гап конструкциялари. Сб. «Исследование по грамматике тюркских языков», Ташкент.

1966

Адабий асар тилини ўрганиш ҳақида. «Ўзбек тилини ўқитиш методикаси масаласи», тўплам, Тошкент.
За дальнейшие успехи узбекской филологии. (Ҳаммуаллиф), «Ўзбекистонда ижтимоий фанлар» журнали, 7-сон, Тошкент.
Синтаксисга киришув. «Ҳозирги ўзбек адабий тили», II китоб, Тошкент.
Гап (юқоридаги китоб).
Мазмун ва интонацияга кўра гап турлари (юқоридаги китоб).
Бир составли гапларнинг типлари (юқоридаги китоб).
Тўлиқсиз гаплар (юқоридаги китоб).
Мураккаб гап синтаксиси (юқоридаги китоб).
Қўшма гап синтаксиси (юқоридаги китоб).
Туркияда навоийшунослик. «Ўзбек тили ва адабиёти» журнали, 6-сон, Тошкент.

Copyright © 2022
All Rights Reserved.